

RECENZJE

Grażyna Zarzycka*

Iwona Dembowska, Aneta Strzelecka, Amelia Zawada, *Spacerkiem po Łodzi i okolicy. Teksty i ćwiczenia do nauki języka polskiego dla cudzoziemców*, Wydawnictwo „Piktor”, Łódź 2011, ss. 130, format A4

Podręcznik *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* trzech łódzkich autorek, związanych z Katedrą Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej UŁ oraz ze Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ: Iwony Dembowskiej-Wosik, Anety Strzeleckiej i Amelii Zawady, wpisuje się w tradycję zainicjowaną prawie dekadę temu przez autorki wrocławskie.

W 2004 r. ukazał się pierwszy podręcznik, w którym nauczanie języka polskiego zostało powiązane z ukazaniem kultury regionalnej. Książka *Z Wrocławiem w tle*, bo o niej tu mowa, napisana przez zespół autorski w składzie: Anna Dąbrowska, Anna Burzyńska-Kamieniecka, Urszula Dobesz, Małgorzata Pasieka, nosiła podtytuł: *Zadania testowe z języka polskiego dla cudzoziemców. Poziom podstawowy, średni i zaawansowany*. Zgodnie z zamysłem autorek ich propozycja wydawnicza miała więc służyć również przygotowaniu się cudzoziemców do państwowych egzaminów z języka polskiego jako obcego (rok wydania publikacji zbiegł się z rozpoczęciem tych egzaminów). Rok później Urszula Dobesz wydała książkę *Spacery po Wrocławiu*, utrzymaną w formie obudowanego ćwiczeniami i zadaniami językowymi leksykonu. Inaczej niż pierwsza propozycja wydawnicza, ta koncentrowała się na rozwijaniu sprawności czytania, pisania i mówienia studentów na poziomie średnio zaawansowanym oraz na rozwijaniu leksyki, umożliwiającej cudzoziemcom przebywającym w Polsce (a właściwie – we Wrocławiu) uczestnictwo w życiu kulturalnym.

W 2009 r. zespół związany z Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców UMCS w składzie: Anna Butcher, Bartłomiej Maliszewski, Grażyna Przechodźka, Małgorzata Rzeszutko-Iwan, Anna Trębska-Kerntopf, wydał podręcznik *Wokół Lublina. Zadania testowe z języka polskiego dla obcokrajowców*. Podobnie jak w pierwszej propozycji wrocławianek, połączono tu formy testowania umiejętności językowych wypracowane w procesie certyfikacji języka polskiego jako obcego z wiedzą kulturową dotyczącą Lublina. Wspomnę jeszcze, że wszystkie trzy przedstawione wyżej prace są bogato ilustrowane, stając się tym samym przewodnikami po Wrocławiu i Lublinie.

Wydany w 2011 r. podręcznik łódzki różni się zasadniczo od książek wydanych przez autorów z Wrocławia i Lublina. Pierwsza różnica polega na tym, że podręcznik *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* został przeznaczony dla uczących się, którzy niedawno zaczęli przygodę z polszczyzną. Autorki w uwagach wstępnych sugerują, że ich książka najlepiej sprawdzi się w roli podręcznika p o m o c n i c z e g o na kursach językowych od poz. A1 do B1. Można się z tą opinią zgodzić: materiał tekstowy, językowy oraz leksykalny jest dostępny – gdy dobierze się odpowiednie teksty i ćwiczenia proponowane w podręczniku – dla uczących się właśnie na tak określonych poziomach językowych. Sporo osób uczących się języka polskiego jako obcego osiąga poziom progowy (B1) zaawansowania językowego, można więc przewidywać, że podręcznik będzie miał dużą grupę odbiorców (w Łodzi, co nikogo nie może dziwić, już jest z powodzeniem wykorzystywany).

* grazyna.zarzycka@wp.pl, Katedra Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, al. Kościuszki 65, 90-514 Łódź.

Kolejna różnica między podręcznikami wydanymi w poprzednich latach przez zespół wrocławski i lubelski a *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* polega na tym, że ostatnia propozycja wydawnicza nie jest książką „z miastem X w tle” i certyfikacją języka polskiego na pierwszym planie. Łódzki zespół autorski powiadamia we Wstępie, że jedynie zakres zagadnień gramatycznych wyznaczono w podręczniku w oparciu o *Standardy wymagań egzaminacyjnych*. Kompozycja *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* sprawia, że książka ta bardziej przypomina klasyczny „podręcznik narracyjny”, czyli składający się z tekstów opowiadających konkretne historie, niż zestaw tekstów i ćwiczeń. Dzieje się tak dzięki wprowadzeniu bohaterów. Poznajemy ich w pierwszej lekcji podręcznika. Są to Elen i Kate, cudzoziemki mieszkające na stałe w Londynie, które – ucząc się w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ języka polskiego, poznają nowych przyjaciół, miasto, a także jej mieszkańców. Informacje o Elen i Kate oraz o ich przygodach rozpoczynają każdy z rozdziałów; są umieszczone w ramach. Rysunki tych postaci (a często także innych) są „doklejone” do fotografii inicjujących każdą z lekcji. Uznaję to za bardzo dobry pomysł – użytkownicy tej książki (można się spodziewać, że będą to, podobnie jak Elen i Kate właśnie cudzoziemcy uczący się w Łodzi języka polskiego i przygotowujący się do podjęcia studiów w Polsce) z pewnością utożsamiają się z tymi postaciami i z przyjemnością będą poznawać Łódź i język polski z przewodniczkami-rówieśniczkami, będącymi w podobnej do nich sytuacji życiowej. Innym ważnym bohaterem jest oczywiście samo miasto, atrakcyjnie prezentujące się na kartach książki.

Podręcznik składa się z dziewięciu rozdziałów-lekcji o podobnej strukturze. Temat przewodni jest wprowadzony w tekście inicjującym i rozwijany w kolejnych, a ćwiczenia gramatyczne bazują na leksyce związanej z danym tematem. Autorki proponują także wiele zadań sprawdzających rozumienie tekstu czytanego oraz rozwijających sprawność pisania, rzadziej (a szkoda!) mówienia. Tematy przewodnie poszczególnych jednostek to: komunikacja, transport (Lekcja 1.), spędzanie wolnego czasu w mieście, instytucje użyteczności publicznej i zabytki łódzkie (Lekcja 2.), Łódź jako miasto akademickie (Lekcja 3.), jako miejsce o: znacznym potencjale rozrywkowym (Lekcja 4.), kulturalnym (Lekcja 5.), zajmującej historii (Lekcja 6.), tworzonej przez wielkich łódzian i zwykłych jej mieszkańców (Lekcja 7.). Autorki, spełniając obietnicę wyrażoną w tytule podręcznika, zabierają również użytkowników podręcznika na wycieczkę po największych atrakcjach regionu, jak też proponują wiele ciekawych zadań sprawdzających ich wiedzę o Łodzi i okolicy (Lekcja 8.). Lekcja 9. – *To już umiesz, to już wiesz* – ma charakter podsumowujący. Proponuje się w niej grę planszową, uczestnictwo w której wymaga wykazania się kompetencjami językowymi i kulturowymi. Wymagania stawiane graczom nie wykraczają poza wiedzę zawartą w podręczniku. W jego części końcowej zawarto indeks zagadnień gramatycznych, klucz do zadań zamkniętych oraz spis ilustracji.

Dobór tematów poszczególnych części odzwierciedla zamysł zespołu autorskiego, by przedstawić czytelnikom kulturę miejską Łodzi i regionu łódzkiego. Jak się wydaje, selekcja materiału tekstowego musiała być nie lada wyzwaniem, jeśli weźmie się pod uwagę, że teksty trzeba było dostosować do poziomów A1–B1 (moim zdaniem w największym stopniu reprezentowany jest w podręczniku poziom A2+). Autorki musiały więc dokonać adaptacji różnorodnych materiałów autentycznych (tekstów prasowych, encyklopedycznych, tekstów z przewodników), a niektóre teksty napisać samodzielnie. I z tym zadaniem również sobie świetnie poradziły – teksty ciągłe, dialogowe oraz ćwiczenia są dowcipne, wartościowe pod względem poznawczym i przystępne (ale nie naiwne). Można więc przypuszczać, że lektorzy i uczący się języka polskiego polubią *Spacerkiem po Łodzi i okolicy*, jak się lubi coś, co nam ułatwia oraz ubarwia pracę i życie.

Podręcznik zawiera zestaw ilustracji oraz fotografii, przedstawiających omawiane obiekty (budynki, wybrane instytucje, sale zabytkowych obiektów, rzeźby uliczne) związane z regionem łódzkim, jak też postacie łódzian. W książce zgromadzono również szereg materiałów autentycznych obrazujących życie w Łodzi, takich jak: rozkłady jazdy, mapki (zob. mapę województwa łódzkiego na s. 97), ulotki (np. ulotka Muzeum Miasta Łodzi, s. 51), plakaty (zob. plakat z logo Festiwalu Czterech Kultur, s. 53), murale, strony internetowe Urzędu Miasta ora Uniwersytetu Łódzkiego, serwisy informacyjne. Za bardzo dobry pomysł uważam wprowadzenie do podręcznika

herbu Łodzi w funkcji znaku rozdzielającego poszczególne ćwiczenia; spowoduje to zapamiętanie go przez użytkowników książki.

Użytkownik podręcznika znajdzie w nim ćwiczenia umożliwiające rozwijanie poprawności językowej w zakresie: odmiany przypadków (z wyjątkiem wołacza), użycia wszystkich czasów, a także: trybu rozkazującego, przypuszczającego, form bezosobowych czasowników, strony biernej czasowników, stopniowania przymiotników i przysłówków oraz wybranych konstrukcji składniowych. Duży nacisk położono na objaśnienie „miejsc trudnych” polszczyzny: aspektu czasowników, użycia tzw. czasowników ruchu, rekcji czasowników i przyimków. Sporo miejsca poświęcono ukazaniu sposobów określania miejsca i czasu, stawiania pytań oraz udzielania na nie odpowiedzi. Jest to wybór odpowiedni do zamierzonych celów i poziomu językowego czytelników.

Jako podręcznik pomocniczy *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* może bardzo dobrze służyć ćwiczeniu sprawności czytania, pisania oraz rozwijaniu umiejętności w zakresie podejmowania działań mediacyjnych. Przykładem zadania, w centrum którego stoją działania mediacyjne, jest ciekawie zrealizowany pomysł z lekcji 6. W ćwiczeniu 1. jedna z bohaterek opowiada o spotkaniu z przypadkowo poznanym na ulicy panem Stanisławem – łodzianinem, „przekładając” i rozwijając umieszczoną wcześniej w ramce rozmowę. Pan Stanisław, człowiek, w którego życiu przegląda się historia miasta, okazuje się w dodatku dziadkiem ich lektorki! Uczący się są zachęceni do przećwiczenia strategii mediacyjnych w ćwiczeniu 3; autorki polecają wykorzystanie biogramu łódzkiego fabrykanta Karola Scheiblera do napisania monologu, w którym opowiada on o swoim życiu. Tego typu pomysły metodyczne świadczą o dobrej orientacji autorek w zakresie stosowania nowoczesnych sposobów nauczania języków obcych; przyjęcie innej perspektywy narracyjnej to jedna z atrakcyjnych technik stymulowania wypowiedzi ustnych i pisemnych uczących się. Dodam jeszcze, że wszystkie zadania są bardzo dobrze „umocowane” w podręczniku; jego użytkownikom nigdy nie poleca się zrobienia czegoś, co byłoby dla nich niemożliwe do wykonania; zadania o charakterze twórczym są zawsze powiązane z tekstami i zadaniami proponowanymi wcześniej.

Podręcznik *Spacerkiem po Łodzi i okolicy*, gdy go analizować pod względem zastosowanych przez autorki podejść do nauczania języka obcego, jest propozycją o charakterze eklektycznym – w książce połączono tradycyjne ćwiczenia gramatyczne, leksykalne i sprawnościowe, wymagające: wyboru, transformacji form, łączenia w całość elementów, postawienia odpowiedniego pytania lub udzielenia na nie odpowiedzi itp. W wielu miejscach na kartach tej książki realizowane jest ponadto podejście interkulturowe – uczący się są prowokowani do refleksji na temat własnych i cudzych doświadczeń kulturowych. Łódź historyczna została ukazana jako miasto wielokulturowe. Ciekawy efekt uzyskano przez wplecenie do narracji, związanej z tą historyczną wielokulturowością Łodzi, wątków fabularnych dotyczących środowiska studentów zagranicznych w Łodzi. Obie perspektywy – historyczna i współczesna – tworzą więc malowniczy obraz Łodzi jako „sałatki kulturowej”. Zgodnie z tą znaną w komunikacji interkulturowej metaforą na „smak” kultury łódzkiej składałyby się smaki-wartości wnoszone przez przedstawicieli różnych kultur. Autorki stosują również często strategie ludyczne (zob. szczególnie lekcję 9.), przez co książka staje się atrakcyjna dla młodych ludzi.

Spacerkiem po Łodzi i okolicy jest także udanym przykładem zastosowania w praktyce podejścia lingwakulturowego. Autorki, wychodząc z założenia, że zaznajomienie studenta zagranicznego z Łodzią bez wprowadzenia go w tajniki „łódzkiego języka” byłoby niekompletne, skupiły się w podręczniku na ukazaniu lingwakultury łódzkiej obecnej w nazwach miejscowych, osobowych i łódzkich regionalizmach (egzotyzmach) językowych. W zgrabnie napisanym tekście (s. 98–99) z lekcji 8. *Co wiesz o Łodzi i regionie?* wprowadzono m.in. takie łódzkie regionalizmy jak: *Pietryna* (pieszczotliwa nazwa ulicy Piotrkowskiej), *migawka* (bilet miesięczny), *krańcówka* (pierwszy i ostatni przystanek tramwajowy lub autobusowy), *Wieża Babel* (Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ); *angielka* (długa bułka pszenna), a pod tekstem zaproponowano ćwiczenie leksykalne, polegające na wyborze odpowiedniej definicji. Bohaterki tekstu – Kate i Elen, używające w swoich wypowiedziach regionalizmów, doczekały się od Joanny, ich koleżanki-łodzianki,

komplementu: „Dziewczyny, jestem z was dumna. Tak pięknie mówicie po łódzku!” (s. 99). Znajomość łódzkich regionalizmów, jak też innych znaczących nazw związanych z Łodzią, jest później wymagana od uczestników gry planszowej, proponowanej w lekcji 9. Dbłość autorek o to, by wszystkie elementy tej eklektycznej układanki, jaką jest *Spacerkiem po Łodzi i okolicy*, łączyły się w całość, to mocny punkt książki.

Warto na koniec wspomnieć, że pomysł podręcznika *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* zrodził się na seminarium magisterskim, prowadzonym przez prof. Bożenę Ostromęcką-Frączak. Trzy magistrantki – wtedy uczestniczki specjalizacji „Nauczanie Języka Polskiego jako Obcego”, dzisiaj czynne glottodydaktyczki i badaczki, zdecydowały się w części praktycznej swoich obronionych kilka lat temu prac magisterskich opracować teksty oraz ćwiczenia umieszczone w kontekście łódzkim, na kilku poziomach zaawansowania językowego. *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* jest dowodem na to, że młode pokolenie glottodydaktyków polonistycznych jest w stanie z powodzeniem włączyć się do dyskursu glottodydaktycznego. W tym wypadku jest to dyskurs glottodydaktyczno-kulturowy.

Trzeba mieć nadzieję, że dyskurs ten będzie kontynuowany i wkrótce zostaną opublikowane podręczniki z kolejnymi polskimi miastami „w tle”. Autorzy każdego z nich będą musieli ustosunkować się do tradycji wyznaczonej przez podręczniki już opublikowane, w tym między innymi przez *Spacerkiem po Łodzi i okolicy*.

Grzegorz Rudziński*

Seria wydawnicza „Testy Ogólne i Specjalistyczne z Języka Polskiego jako Obcego Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UE”, red. G. Zarzycka. Omówienie na tle specyfiki nauczania w łódzkim Studium

Podczas kilku dyskusji poświęconych glottodydaktyce polonistycznej (m.in. w 2003 we Wrocławiu i w Łodzi w 2008) poruszana była kwestia testowania biegłości w języku polskim jako obcym. Kwestia ta, niezwykle istotna dla prac nad polskim systemem certyfikатовym, jest niemniej istotna dla procedur nauczania jpjo. Zanim eksperci Rady Europy wypracowali tak chętnie dziś przywoływany *Europejski system opisu kształcenia językowego*, zanim ruszyły prace zmierzające do ukształtowania państwowego systemu egzaminowania cudzoziemców i Polonii ze znajomości polszczyzny, każdy ośrodek kształcenia polonistycznego cudzoziemców wypracowywał swoje metody oceniania kompetencji językowej swoich słuchaczy. Warsztatowe tajniki egzaminowania w poszczególnych ośrodkach były niekiedy konfrontowane ze sobą: czy to na poziomie konferencyjnych dyskusji, czy to w praktyce, np. podczas Ogólnopolskich Olimpiad Języka Polskiego dla Studentów-Cudzoziemców. Po roku 2004, gdy na nauczanie jpjo zaczął oddziaływać system certyfikacji, pojawiła się tendencja do ujednolicania technik i zadań egzaminacyjnych, co nie zawsze oznaczało podporządkowanie się nowemu modelowi – niektóre formaty zadań testowych funkcjonowały już wcześniej w poszczególnych ośrodkach. W Łodzi kształt egzaminów semestralnych i końcowych wynikał z postawienia na łączne testowanie sprawności rozumienia ze słuchu i pisanie tzw. rekonstrukcji tekstu. Ustnie egzaminowano sprawność mówienia łącznie z umiejętnością czerpania informacji z tekstu. Dydaktyka łódzkiego ośrodka od wielu lat wyróżnia się pewną odrębnością profilu. Inne krajowe ośrodki, gnębione polityką oszczędzania na edukacji odstąpiły od zatrudniania na stałe nauczycieli merytorycznie przygotowujących młodzież ze świata do podjęcia w Polsce studiów akademickich. Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego ten profil kształcenia utrzymuje z powodzeniem do dziś. Testy i egzaminy odbywają się więc w Łodzi

* grzegorzrudzinski@wp.pl, Katedra Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, al. Kościuszki 65, 90-514 Łódź.

w dwóch pionach: w pionie kształcenia językowego i w pionie kształcenia językowo-merytorycznego. Pierwszy z nich obsługiwany jest przez polonistów, drugi – przez nauczycieli matematyki, fizyki, chemii, biologii, geografii i historii z dodatkowymi kwalifikacjami w zakresie postępowania glottodydaktycznego. Sześć zeszytów serii „Testy Ogólne i Specjalistyczne z Języka Polskiego jako Obcego Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ”, które ukazały się w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego pod redakcją Grażyny Zarzyckiej w roku 2010, to materiał przygotowujący cudzoziemców do prac kontrolnych i egzaminów w zakresie kształcenia językowego.

Pierwszy zeszyt serii: Małgorzata Krzywańska, Tatiana Wicińska, *Testy śródsesemestralne i semesestralne z języka polskiego (poziom A1 i A2)* – zawiera zadania, których kształt w całości dostosowany jest do potrzeb kształcenia w Studium. Są one testami osiągnięć, mierzącymi postęp w opanowaniu treści nauczania podawanych na zajęciach języka polskiego w I semestrze w grupach zaczynających naukę polszczyzny od zera. Uwzględniają etniczną specyfikę uczących się w Łodzi grup. Stąd nie znajdziemy tu materiałów do testowania rozumienia ze słuchu, gdyż niektóre grupy etniczne (np. mieszkańcy Indochin) nie odróżniają poważnej części polskich fonemów przez cały pierwszy semestr. Drugą specyficzną cechą testów z pierwszego zeszytu jest obecność zadań na transformację wypowiedzi z mowy niezależnej na mowę zależną, co wynika z programu nauczania obowiązującego w Studium.

Zeszyt zawiera: cztery testy śródsesemestralne dla poziomu A1; cztery testy opisane jako testy po kursie wstępnym; dwa przykładowe arkusze egzaminacyjne w kształcie obowiązującym na egzaminach semestralnych; materiały do testowania mówienia i klucze do zadań. Tom zamykają dwie przykładowe prace pisemne, które są ciekawą ilustracją umiejętności językowych adeptów Studium po pierwszym semestrze. Poziom trudności jest zróżnicowany i rośnie stopniowo w kolejnych grupach testów. Pozwoli to nauczycielowi dobrać materiał testu do szacowanego poziomu grupy, jeżeli chciałby wykorzystać je jako testy kompetencji w grupie wykazującej się jakąś początkową znajomością języka polskiego.

Każdy z testów i przykładowych arkuszy egzaminacyjnych składa się z trzech części zatytułowanych *Rozumienie*, *Poprawność gramatyczna* i *Pisanie*. Z powodów, o których była mowa, *Rozumienie* odnosi się do czytania ze zrozumieniem. *Poprawność gramatyczna* w każdym z testów zawiera zadania testujące nie tylko znajomość gramatyki, lecz także umiejętność użycia zjawisk gramatycznych w sytuacjach komunikacyjnych. *Pisanie* polega na stworzeniu tekstu o zadanej długości na jeden z trzech tematów do wyboru.

Testowanie mówienia prowadzone jest według procedury, która polega na przeczytaniu przez testowanego liczącego ok. 300 słów tekstu o tematyce z zakresu życia codziennego, napisaniu do tego tekstu kilku pytań i zrelacjonowaniu treści tekstu z wykorzystaniem tych pytań. Ten model egzaminu ustnego obowiązuje w łódzkim Studium co najmniej od końca lat 70. i wynika ze specyficznych, przyszłych potrzeb tutejszych absolwentów: opanowanie umiejętności szybkiego i wnikliwego pozyskiwania informacji z polskojęzycznego tekstu jest jednym z warunków sukcesu na studiach w Polsce. Stąd ocena samego sposobu mówienia zintegrowana jest z umiejętnością trzymania się uzyskanej z tekstu informacji.

Drugi tom serii: Małgorzata Krzanowska, Aneta Romańska-Szeląg, *Testy semestralne wraz ze zbiorem ćwiczeń dla poziomu B1–C1* składa się z dwóch części, z których pierwsza jest złożona z ćwiczeń, druga natomiast zawiera cztery kompletne testy z kluczami i skalą ocen. Ćwiczenia pogrupowane zostały w zbiory – A. *Rozumienie i mówienie* i B. *Ćwiczenia gramatyczne i słownikowe*. Część A otwiera polecenie zaczynające się od słów: „Po wysłuchaniu lub samodzielnym przeczytaniu tekstów ...” (s. 7). Nie wiemy jednak, do kogo w zamyśle autorek należy decyzja o wykorzystaniu materiałów jako ćwiczących rozumienie ze słuchu bądź czytanie ze zrozumieniem. Pierwsze dwa teksty z pewnością nadają się do słuchania, trzeci jest zdecydowanie materiałem do czytania. Być może wątpliwości rozwiązałoby dodanie odrębnego polecenia do każdego tekstu.

Ćwiczenia gramatyczne i słownikowe ułożone są w podzbiory opatrzone tytułami: *Mianownik*, *Dopełniacz*, *Celownik*, *Biernik*, *Narzędnik*, *Miejscownik* (ćwiczenia dystrybucji form fleksyjnych), *Miejscownik/biernik* (wybór przypadku po przyimkach o dwójakiej rekcji) i dalej: *Stopniowanie*

przymiotników, Rzeczowniki odczasownikowe, Imiesłów przymiotnikowy bierny i strona bierna, Imiesłów przymiotnikowy czynny, Aspekt czasownika, Tryb rozkazujący, Tryb warunkowy, Frazeologia. Łącznie mamy tu blisko 50 ćwiczeń, przy czym stopień ich trudności jest zróżnicowany, ale nieuporządkowany według poziomów. Tak jak w tytule zeszytu: Testy semestralne wraz ze zbiorem ćwiczeń dla poziomu (nie poziomów!) B1–C1, mamy tu do czynienia z poziomem trudności wahającym się między B1 a C1, a nie z trzema, jak można by myśleć, poziomami. Może więc być i tak, że poszczególne partie zeszytu będą postrzegane naprzemiennie jako trudne i łatwe przez tę samą osobę.

Zbiór może więc być w zależności od poziomu grupy wykorzystany do samodzielnego powtarzania przez studentów, pracy ze wsparciem nauczyciela lub ciężkiego i intensywnego treningu językowego w klasie. Uzasadnienie tego stanu rzeczy tkwić może w specyfice pracy z grupami średniozaawansowanymi, gdzie miesza się do czynienia ze skrzyżowaniem kompetencji z różnych poziomów u poszczególnych studentów.

Testy semestralne zawarte w drugiej części zeszytu ułożone są konsekwentnie na jednym poziomie, przy czym według ESOKJ byłby to poziom wykraczający ponad B2, ale nie osiągający pełnego C1. Każdy z czterech opublikowanych w tym zeszycie testów składa się z czterech części: rozumienia tekstu, testu gramatycznego, pisania (jeden z trzech tematów do wyboru) i materiałów do oceny mówienia w kształcie analogicznym jak w pierwszym zeszycie serii.

Kolejne cztery zeszyty testów przeznaczone są dla grup kształconych według jednego z czterech profili: humanistyczno-prawniczego, medycznego, ekonomicznego i technicznego. Są przeznaczone dla polonistów pracujących nad rozwijaniem języka specjalistycznego i przygotowują studentów do egzaminów końcowych w Studium.

Zeszyt 3. to: Grażyna Zarzycka, Grażyna Kompel, Alicja Skalska, *Testy dla kandydatów na studia humanistyczne i prawnicze*. Zeszyt zawiera 9 testów skonstruowanych według jednej zasady. Każdy test otwiera zadanie polegające na rozumieniu tekstu, które może być wykonane na dwa sposoby. Tekst może być przeczytany samodzielnie przez studenta – staje się wtedy zadaniem testującym sprawność czytania ze zrozumieniem. Może też być dwukrotnie odczytany głośno przez nauczyciela – ma wówczas charakter testu rozumienia ze słuchu. Po nim następują cztery zadania gramatyczno-leksykalne. Test zamyka praca pisemna na jeden z trzech zaproponowanych tematów, przy czym każda z propozycji pozwala wykorzystać w pracy materiał leksykalno-gramatyczny i zasób wiedzy podany w pierwszej i drugiej części testu. Lektura materiałów testowych wskazuje, że praca z nimi przyczyni się do lepszego przygotowania do studiów kandydatów na takie kierunki, jak: politologia, socjologia, etnologia, prawo, historia, pedagogika, polonistyka, kulturoznawstwo, bibliotekoznawstwo, psychologia, historia sztuki, językoznawstwo. Obszary tematyczne, z których czerpane były teksty to zagadnienia globalizacji, demokracji, praw człowieka i polskich tradycji demokratycznych, historii Polski, dziejów Łodzi, komponentów tradycji europejskiej (antycznych i judeochrześcijańskich), psychoterapii i prawa.

Dwie pierwsze z trzech autorek następnego zbioru testów mają duże autorskie doświadczenie w przygotowaniu materiałów glottodydaktycznych dla kandydatów na studia medyczne. Zeszyt 4.: Jolanta Lechowicz, Joanna Podsiadły, Mirosława Magajewska, *Testy dla kandydatów na studia medyczne* ma podobną konstrukcję jak zeszyt 3. Porządek zadań testowych po każdym z ośmiu tekstów poruszających tematykę medyczną utrzymany jest bez żelaznej konsekwencji, ale w każdym z testów znajdziemy zadania sprawdzające umiejętności: czytania ze zrozumieniem, nominalizacji konstrukcji składniowych, rozumienia fachowej leksyki i frazeologii, budowania definicji, władania fleksją fachowej terminologii, tworzenia zdań złożonych z dwóch pojedynczych i tworzenia zdań wielokrotnie złożonych. Każda z tych umiejętności jest bezwzględnie potrzebna studentom-cudzoziemcom rozpoczynającym edukację medyczną w języku polskim. Każdy test zbioru kończy propozycja trzech tematów pracy pisemnej. Według przyjętych przez autorki kryteriów oceny, samodzielna praca stylistyczna wyceniona jest na 20% całej punktacji, co powoduje, że niepowodzenie w zakresie sprawności samodzielnego pisania nie przekreśla szans zdających na zaliczenie testu: minimum na ocenę pozytywną to 60/100. Studenci grup medycznych (i inni nastawieni na przygotowanie się do studiów) przyswajają w trakcie kursu ogrom leksyki i ujętej w gotowe formuły

wiedzy, szczególnie w pionie kształcenia językowo-merytorycznego. Pion ten zwykle obejmuje ok.45% czasu kursu i zasadniczo nie realizuje rozwoju sprawności samodzielnego pisania. Sprawność ta na pierwszym roku studiów jest cudzoziemcom relatywnie mniej przydatna niż umiejętność wysłuchania ze zrozumieniem wypowiedzi na fachowe tematy, stworzenia takiej wypowiedzi lub czerpania wiedzy ze źródeł pisanych. Stąd testy osiągnąć, jakimi są tu omawiane opracowania nie mogą od zaliczenia tej sprawności uzależniać końcowej oceny w takim stopniu, jak czynią to testy certyfikatowe. Tematyka testów obraca się wokół zagadnień takich, jak: otyłość, choroby układu pokarmowego, nowotwory, stres, bakterie i antybiotyki, choroby genetyczne, inne choroby i dolegliwości, np. grypa, wirusowe zapalenie wątroby, choroba szalonych krów, choroba lokomocyjna.

Zeszyt 5. Anna Jackowska, Roman Tarnowski, Dorota Wielkiewicz-Jałmużna, *Testy dla kandydatów na studia ekonomiczne* zawiera materiały na egzaminy pisemne dla dwóch grup odbiorców. Adresatami pierwszej części opracowania są cudzoziemcy, którzy rozpoczęli naukę języka polskiego od zera i po zaliczeniu pierwszego semestru stykają się po raz pierwszy z polskimi tekstami o tematyce ekonomicznej, przy czym równolegle z kursem językowym rozpoczęli już w trakcie I semestru kurs językowo-merytoryczny w zakresie matematyki, geografii i historii. Stąd poziom kompetencji leksykalnej przyjęty przez Autorów opracowania jest od pierwszego testu dość wysoki (B2). Testy zamieszczone w drugiej części zbioru przeznaczone są (według informacji zamieszczonej w podtytule tej części) dla uczących się na poziomie C1 i C2, co w praktyce, w odniesieniu do łódzkiego Studium, oznacza osoby władające językami słowiańskimi i/lub Polaków z zagranicy. W zbiorze zaproponowanych materiałów egzaminacyjnych znajdują się jednak tylko opracowania dla poziomu C1. Przebieg egzaminu dla zaawansowanych studentów grup ekonomicznych sprowadza się do jednorazowego wysłuchania długiego (450–600 słów) tekstu o tematyce ekonomicznej i sporządzenia planu zawierającego jego główne tezy, po czym zadaniem zdających jest napisanie streszczającej tekst notatki o długości 200 słów i praca stylistyczna polegająca na rozwinięciu w 10 zdaniach podanej zdającemu myśli powiązanej tematycznie z wysłuchanym tekstem. Ze skali punktacji i ocen wynika, że rezygnacja zdającego z ostatniej części egzaminu przy wzorowym wykonaniu pierwszych dwóch poleceń umożliwia zaliczenie egzaminu nawet na ocenę dostateczną plus. Zeszyt zamyka przykładowa praca egzaminacyjna.

Zeszyt 6. Ewa Białecka, Teresa Borowczyk, Sławomir Rudziński, *Testy dla kandydatów na studia techniczne* ma także dwudzielną budowę. Część pierwsza zawiera testy leksykalno-gramatyczne do stosowania w II semestrze, część druga – zestawy zadań na egzaminy końcowe dla grup politechnicznych. Testy śródsesemestralne odwołują się do leksyki z zakresu materiałoznawstwa, geometrii, urządzeń mechanicznych, zagadnień transportu, fizyki, chemii; a w zakresie poprawności gramatycznej – do znajomości konstrukcji składniowych służących definiowaniu i porównywaniu oraz umiejętności tworzenia i użycia imiesłów i rzeczowników odczasownikowych. Duża część leksyki podawana jest studentom na zajęciach pionu językowo-merytorycznego. Testowanie jej na języku polskim integruje proces kształcenia w obydwu pionach. Testy egzaminacyjne składają się z testu rozumienia ze słuchu, testu gramatyczno-leksykalnego i testu czytania ze zrozumieniem, niektóre zawierają propozycję pracy pisemnej. Są one w całej serii najbardziej zbliżone do kształtu egzaminów certyfikatowych. Różnicę stanowi rozszerzenie testu gramatycznego o zadania sprawdzające znajomość leksyki i brak materiałów do egzaminu z mówienia – co nie jest propozycją sposobu egzaminowania. Egzaminy ustne odbywają się w grupach politechnicznych na podobnych zasadach jak egzaminy po pierwszym semestrze. Wykorzystywane do nich teksty o tematyce technicznej, po użyciu na egzaminie, są przechowywane w gabinecie metodycznym Studium jako materiał do ćwiczeń i być może warto byłoby je kiedyś opublikować.

Znajomość formatów zadań państwowych egzaminów certyfikatowych pozwala łatwo dostrzec podobieństwa i różnice między nimi a propozycją Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ. Natomiast znajomość ścieżki kształcenia w Studium pozwala kształt omawianych tu testów zrozumieć i docenić ich wartość. Dotychczas testy takie przechowywane były we wspomnianych zasobach gabinetu metodycznego lub w szufladach nauczycieli. Opublikowanie ich z pewnością

podziła inspirująco na przyszłych wykładowców SJPdC UŁ, którzy dzięki nim mogą poznać punkty dojścia ścieżek dydaktycznych w Studium. Jest to więc nie tylko materiał glottodydaktyczny dla cudzoziemców, lecz także materiał dydaktyczny dla adeptów specjalizacji i studiów podyplomowych, przygotowujących do nauczania jpjo.

Beata Grochala*

Halina Goszczyńska, Mirosława Magajewska, *Od przypadku do przypadku. Przewodnik dla cudzoziemców po fleksji imiennej języka polskiego wraz ze zbiorem ćwiczeń, cz. I*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012, ss. 330

Bardzo intensywnemu w ostatnich latach rozwojowi nauczania języka polskiego jako obcego (jpjo) towarzyszy równie szybki wzrost liczby podręczników, zwłaszcza adresowanych do osób rozpoczynających swoją przygodę z jpjo. Niestety, na rynku wydawniczym ciągle brakuje dobrych podręczników do nauczania gramatyki języka polskiego, przedstawiających to niełatwe zadanie w ujęciu funkcjonalnym. Lektor i student ma do dyspozycji dobry, choć dość już archaiczny podręcznik Barbary Bartnickiej i Haliny Satkiewicz *Gramatyka języka polskiego. Podręcznik dla cudzoziemców* (wydany po raz pierwszy w 1990 r.), a także książkę Zofii Kalety *Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców* (oba podręczniki adresowane są raczej do lektorów niż do studentów) – bardzo solidną pozycję z zakresu gramatyki funkcjonalnej, niestety, po pierwsze, trudno dostępną, a po drugie – niezawierającą ćwiczeń. Jest jeszcze jeden minus – obie pozycje są napisane językiem dość hermetycznym, dominuje w nich terminologia językoznawcza, czym mogą zniechęcać uczących się jpjo. Oczywiście te dwie książki nie wyczerpują listy dostępnych pozycji z zakresu gramatyki jpjo, są jednak najbardziej popularne i kompleksowe – dotyczą bowiem wszystkich zagadnień gramatycznych. Do tej grupy z powodzeniem można dołączyć nowy podręcznik, który ukazał się na rynku wydawniczym, autorstwa Haliny Goszczyńskiej i Mirosławy Magajewskiej, doświadczonych lektorek z łódzkiego Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców, zatytułowany *Od przypadku do przypadku. Przewodnik dla cudzoziemców po fleksji imiennej języka polskiego wraz ze zbiorem ćwiczeń*. Książka ta jest pierwszym wydawnictwem w nowej serii „W Wieży Babel po Polsku”, redagowanej przez Grażynę Zarzycką, adresowanej do osób uczących się jpjo. Recenzowany podręcznik dotyczy, co prawda, jedynie fleksji imiennej, ale informacja o tym, że jest to część pierwsza pozwala mieć nadzieję na kontynuację, a tym samym – na podręcznik kompleksowo przedstawiający arkana polskiej gramatyki. Nadzieja ta jest tym większa, że książka została bardzo dobrze przygotowana, napisana i, co najważniejsze, mogą z niej śmiało korzystać zarówno osoby uczące się jpjo, jak i lektorzy. We *Wstępie* czytamy, że adresatem książki są „cudzoziemcy, którzy przyswoili już podstawy gramatyki polskiej – ich znajomość języka można określić jako poziom od B₁ do C₂” (s. 13). Sądzę jednak, że i dla niejednego lektora jpjo, zwłaszcza rozpoczynającego swą przygodę z nauczaniem cudzoziemców, prezentowana publikacja może być cennym kompendium wiedzy o funkcjonowaniu polskiej fleksji imiennej.

Układ przewodnika wyznaczają, rzecz jasna, przypadki. Zaprezentowane zostały nie w klasycznej kolejności zgodnej z gramatyką opisową, lecz w ujęciu funkcjonalnym, wedle kolejności wprowadzania poszczególnych form na zajęciach (mianownik, biernik, dopełniacz, narzędnik, miejscownik, celownik, wołacz). Układ ten może budzić kontrowersje. Dla niektórych bowiem tradycyjny układ przypadków jest niezmiernie ważny. Dotyczy to przede wszystkim sytuacji, w której lektor nie wprowadza nazwy przypadków, a zamiast nich używa numerów (pierwszy, drugi przypadek). Przy korzystaniu z omawianego podręcznika posługiwanie się takimi określeniami może

* beatag@uni.lodz.pl, Katedra Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, al. Kościuszki 65, 90-514 Łódź.

okazać się mylące. Z własnego doświadczenia glottodydaktycznego wiem, że dla wielu obcokrajowców przyswojenie polskiej terminologii gramatycznej jest nie lada wyzwaniem i często dla określania przypadków stosują oni właśnie numerację albo sięgają po nazwy łacińskie. Pracując z książką *Od przypadku do przypadku*, zmuszeni są te przyzwyczajenia zmienić. Najprawdopodobniej dla słuchaczy na poziomie B1–C2 nie powinno być to problemem. Sądzę jednak, że można by przy kolejnych tytułach rozdziałów obok polskiej nazwy przypadku podać także łacińską/angielską (co prawda w części wstępnej, na stronach 15–16, znajduje się krótki wykaz terminów gramatycznych wraz z ich tłumaczeniem na język angielski, w tym nazw przypadków, ale umieszczenie ich bezpośrednio w tytułach rozdziałów byłoby, moim zdaniem, znacznym ułatwieniem dla cudzoziemców). Dodatkowo dołączono do przewodnika rozdział poświęcony deklinacji form fleksyjnych, ukazujący modele deklinacji form nominalnych oraz prezentujący szczegółowo deklinację zaimków, a także, co należy uznać za bardzo cenne, rozdział zawierający zestawienie przyimków i wyrażen przyimkowych o różnej łączliwości. Przyimki, a właściwie ich łączliwość z poszczególnymi przypadkami, są dla obcokrajowców wyjątkowo trudnym zagadnieniem. W książce *Od przypadku do przypadku* uczący się może w łatwy sposób porównać różną łączliwość tego samego przyimka w zależności od kontekstu – zagadnienie to zostało bowiem pokazane w prostej formie tabelarycznej, zawierającej liczne przykłady, które chyba najlepiej trafiają do odbiorców.

Każdy z rozdziałów poświęconych poszczególnym przypadkom opiera się na takim samym schemacie. Najpierw w formie tabelarycznej pokazany jest zestaw końcówek fleksyjnych przynależnych danemu przypadkowi. Co ważne, wyszczególnione są zarówno same końcówki równoległe, jak i pokazane są przykłady form poszczególnych przypadków całych grup nominalnych np. przymiotników z rzeczownikiem czy zaimków z rzeczownikiem (np. dla biernika: *starego papierosa*, *tamte ćwiczenia* – s. 67). Następnie znajduje się krótki komentarz do tabeli, ukazujący miejsca trudne dla poszczególnych przypadków, wyjątki itp. W przypadku biernika dotyczy on m.in. różnicy między polszczyzną potoczną i staranną w zakresie wyrównania form biernika do dopełniacza, jak ma to coraz częściej miejsce w odmianie potocznej, w opozycji do zalecanego synkretyzmu form mianownika i biernika (por. s. 68: *Jem czekoladowego cukierka* vs. *Jem czekoladowy cukierek*). W tym momencie warto zwrócić uwagę na bardzo istotną cechę omawianej książki – zaprezentowano w niej zarówno polszczyznę wzorcową, jak i potoczną, czyli tę, z którą uczący się jpjo w Polsce spotykają się na co dzień. Dotyczy to tak konstrukcji gramatycznych, jak i leksyki (por. np. zdanie: *Ojcu stuknęła pięćdziesiątka* – s. 64). Po tabeli i jej omówieniu znajdują się przykłady zdań z wykorzystaniem omawianego przypadku w rozmaitych konstrukcjach, kontekstach i rodzajach, w zależności od liczby końcówek równoległych. Następnie czytelnik otrzymuje wykaz funkcji poszczególnych przypadków. To bardzo ważne, a jednocześnie trudne do zaprezentowania w sposób przystępny dla uczących się jpjo zagadnienie. Autorki poradziły sobie z tym zadaniem bardzo dobrze. Nie ograniczyły się bowiem do podania enigmatycznej informacji opatrzonej jednostkowym przykładem, lecz zaprezentowały rozbudowany, choć prosty w swej wymowie, wykaz funkcji poszczególnych przypadków wraz z licznymi przykładami, komentarzami i uwagami. I tak np. klasyczna funkcja dopełniacza – negacja – została zaprezentowana w dwóch punktach (negacja mianownika i negacja biernika), zilustrowana ponad 20 przykładami i opatrzona stosownymi komentarzami dotyczącymi np. braku zmiany przypadku w zdaniach z negacją wyrażenia przyimkowego (por. s. 106–107). Po omówieniu funkcji poszczególnych przypadków zaprezentowano odmianę innych deklinujących się części mowy, które często są kłopotliwe dla cudzoziemców, czyli zaimków oraz liczebników. Należy podkreślić, że każdorazowo zarówno zaimki, jak i liczebniki zostały omówione bardzo szczegółowo, co jest ważne ze względu na wielość ich form. Odnaleźć możemy bowiem nie tylko zaimki osobowe czy wskazujące, ale i np. upowszechniające (*wszystko*, *każdy*, *zawsze* i in.), o których rzadko wspomina się w gramatykach. Każdorazowo czytelnik otrzymuje także bogaty materiał ilustrujący poszczególne formy, co bardzo pomaga, zwłaszcza w samodzielnej pracy z podręcznikiem.

Kolejnym ważnym elementem zapoznawania się z konkretnym przypadkiem jest wykaz łączących się z nim przyimków. Również w tym punkcie Autorki zaprezentowały liczne przykłady, a także

zwróciły uwagę na pewne drobiazgi z różnych obszarów gramatyki, które często umykają lektorom, a dla uczących się są niezmiernie ważne, jak np. informacja o tym, że „jeżeli w zdaniu pytajnym (pytającym) występuje przyimek, to jego miejsce zawsze jest na początku zdania” (s. 153). Po przyimkach zaprezentowane zostają czasowniki z rekcją danego przypadku. Także tu autorki starały się przekazać maksymalnie dużo informacji w jak najprostszej, ale i jak najciekawszej formie, a to dzięki interesującym przykładom. Trzeba też wspomnieć, że każdorazowo przy polskim czasowniku podany jest jego angielski odpowiednik. Wydawać by się mogło, że jest to zbędne, gdyż student ma do dyspozycji słownik i sam może sprawdzić znaczenie. Jednak przy czasownikach łączących się z poszczególnymi przypadkami i/lub przyimkami sprawa nie jest tak oczywista, dlatego rozwiązanie zaproponowane przez autorki jest godne polecenia. Warto przy tym nadmienić, że tłumaczenia były konsultowane zarówno z polskim anglistą, jak i z filologiem – *native speakerem*, od kilku lat mieszkającym w Polsce.

Każdy rozdział kończy pewna ciekawostka – wykaz wybranych przysłów i powiedzeń z konstrukcją z danym przypadkiem. Stanowią one żywą ilustrację wykorzystania omawianej formy, jednak nie towarzyszy im niestety żaden komentarz, a ich zrozumienie może okazać się problemem nawet na poziomie C2 (np. *Komu się nie leni, temu się zieleni* – s. 209).

Drugą, obszerną, bo liczącą około 100 stron, część przewodnika *Od przypadku do przypadku* stanowią ćwiczenia sprawdzające opanowanie form fleksyjnych oraz klucz do nich. Całość została pomyślana w ten sposób, by student rozwiązujący ćwiczenia samodzielnie mógł bez trudu odnaleźć adekwatny materiał teoretyczny. Zatem przy każdym ćwiczeniu znajduje się przypis odsyłający do konkretnych tabel, przykładów itp. (ten sam zabieg zastosowano w części teoretycznej, dzięki czemu uczący się może po zapoznaniu się z konkretnym materiałem przejść od razu do ćwiczeń z nim związanych). Pewnym niedociągnięciem wydaje się konstrukcja niektórych przypisów, np. „¹⁹⁷ Zobacz polecenie w ćwiczeniu 37 [...]” – autorkom nie chodziło chyba o polecenie, ale o przypis do tego polecenia, odsyłający do konkretnego materiału teoretycznego. Może zatem lepiej byłoby napisać „Zobacz przypis 189”.

Zaprezentowane ćwiczenia cechuje duża różnorodność i bogactwo leksykalne. Bardzo ciekawe są rozmaite formy sprawdzające oparte na tekstach oryginalnych, zwłaszcza poetyckich, np. na wierszach dla dzieci Jana Brzechwy (*Leń*, s. 261) czy Juliana Tuwima (*Okulary*, s. 280¹). Warto podkreślić, że autorki często sięgały także po formy użytkowe, takie jak list (s. 250) lub przepis kulinarny (s. 260 – tu wprowadzono także element wiedzy o Polsce, gdyż jest to przepis na bigos staropolski).

Pewne wątpliwości może budzić klucz do ćwiczeń. Nie zawsze bowiem zawiera on wszystkie możliwe odpowiedzi. I tak np. w ćwiczeniu 7 na s. 241 należy wprowadzić stopień wyższy i najwyższy przymiotników. W punkcie drugim zadanie dotyczy przymiotnika *elegancka*, który może być stopniowany zarówno opisowo (*bardziej elegancka*, *najbardziej elegancka*), jak i syntetycznie (*elegantsza*, *najelegantsza*), niestety, klucz podaje tylko pierwszą możliwość. Podobnie rzecz ma się w ćwiczeniu 1 na s. 238 – należy utworzyć w nim mianownik liczby mnogiej rzeczowników, a wśród wyrazów pojawia się m.in. *ucho* i *oko*. Tu także klucz sugeruje, że jedyne poprawne formy to *uszy* i *oczy*, jednak w polszczyźnie cały czas funkcjonują jeszcze *ucha* i *oka*, co prawda w odmiennym znaczeniu, ale ćwiczenie nie zawęży kontekstu użycia. Na szczęście takich uchybień nie ma zbyt wiele i łatwo je będzie usunąć przy drugim wydaniu przewodnika.

Reasumując, należy stwierdzić, że książka autorstwa Haliny Goszczyńskiej i Mirosławy Magajewskiej *Od przypadku do przypadku* to bardzo dobry przewodnik po polskiej fleksji imiennej. Jest pracą kompletną, pomocną zarówno studentom, jak i lektorom. Z podtytułu dowiadujemy się, że jest to część I. Z niecierliwością czekamy zatem na część drugą, a także na kolejne książki z nowej serii „W Wieży Babel po Polsku”.

¹ W kolejnych wydaniach książki warto wprowadzić zmianę – *Okulary* to wiersz autorstwa Juliana Tuwima, a nie, jak zasugerowano, Jana Brzechwy

KRONIKA

MARIA WITKOWSKA-GUTKOWSKA (30 IV 1948 – 22 XI 2013)

2 grudnia 2013 r., w piękny, słoneczny dzień, odprowadziliśmy na wieczny spoczynek na łódzkim Cmentarzu Komunalnym Zarzew Profesor Marię Witkowską-Gutkowską, wybitną polską językoznawczynię, naszą Nauczycielkę i Koleżankę.

Maria Witkowska-Gutkowska urodziła się w Łodzi 30 kwietnia 1948 r. Tu ukończyła szkołę podstawową, a także XXI Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Prusa – jedną z najlepszych łódzkich szkół średnich. Po maturze rozpoczęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Łódzkim. W styczniu 1971 zdała egzamin magisterski na podstawie pracy zatytułowanej *Fleksja imion w „Zapiskach i rotach polskich XV–XVI wieku z ksiąg sądowych ziemi warszawskiej”*. W roku 1980 obroniła rozprawę doktorską poświęconą Funkcji czasownikowego przedrostka przy- i przyimka „przy” w języku polskim. Zarówno praca magisterska, jak i doktorska powstały pod kierunkiem wybitnego językoznawcy, prof. Witolda Śmiecha, który w dużej mierze przyczynił się do ukształtowania zainteresowań badawczych prof. Witkowskiej-Gutkowskiej, on też zaproponował jej zatrudnienie w Katedrze Współczesnego Języka Polskiego UŁ, w której pracowała przez lata najpierw jako asystent, potem adiunkt, starszy wykładowca, a po uzyskaniu w 2000 r. stopnia doktora habilitowanego najpierw ponownie jako adiunkt, zaś od roku 2004 jako profesor nadzwyczajny. Książkę habilitacyjną poświęconą *Staropolskim prefiksalnemu dubletom czasownikowym i ich współczesnym odpowiednikom* przygotowała pod naukową opieką prof. dr. W. Śmiecha i prof. dr hab. Bożeny Ostromięckiej-Frączak. Po reorganizacji Katedry Współczesnego Języka Polskiego prof. Witkowska-Gutkowska pracowała w Zakładzie Glottodydaktyki Polonistycznej, przekształconym w 2008 r. w Katedrę Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, której członkiem była aż do śmierci. W latach 1982–1985 pracowała jako lektor języka polskiego na Uniwersytecie Pałackiego w Ołomuńcu (wówczas Czechosłowacja, dziś Czechy), gdzie promowała wśród studentów piękno nie tylko języka polskiego lecz także naszego kraju.

Za pracę doktorską prof. Maria Witkowska-Gutkowska otrzymała w roku 1981 nagrodę trzeciego stopnia ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, zaś za monografię habilitacyjną – nagrodę pierwszego stopnia Rektora Uniwersytetu Łódzkiego. Była także odznaczona Brązowym Krzyżem Zasługi (1996), Złotą Odznaką Uniwersytetu Łódzkiego (2001) oraz Złotym Medalem za Długoletnią Służbę (2009).

Przez wiele lat była członkiem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, a w latach 1995–2000 pełniła funkcję przewodniczącej Oddziału Łódzkiego TMJP. W roku 2001 została przyjęta w poczet członków Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Była także członkiem komitetu redakcyjnego rocznika „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, ukazującego się w ramach serii „Acta Universitatis Lodziensis”.

Profesor Maria Witkowska-Gutkowska wypromowała wielu magistrów, jednego doktora, była również recenzentem w licznych przewodach doktorskich. Na Jej dorobek naukowy składają się artykuły naukowe, monografia oraz redakcja naukowa pracy zbiorowej. Ich tematyka dowodzi wielokierunkowości zainteresowań badawczych Autorki.

Jej największą pasją naukową była polska morfologia – w ujęciu diachronicznym oraz synchronicznym. Problematyki tej dotyczył już pierwszy artykuł zatytułowany *Fleksja rzeczowników i przymiotników w „Księgach sądowych ziemi warszawskiej”*, opublikowany w 1975 r. w „Rozprawach Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” (t. XXI). Fleksji poświęcone były także kolejne teksty, m.in. artykuły: *O formach fleksyjnych nazw łódzkich ulic* (w: *Język w mieście. Problemy kultury i poprawności*, red. K. Michalewski, 1998) i *O typach błędów fleksyjnych w użyciu imion i nazwisk* („Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 2000, t. XLV). Szczególne miejsce wśród zainteresowań naukowych prof. M. Witkowskiej-Gutkowskiej zajmowały badania poświęcone prefiksom czasownikowym, zaprezentowane m.in. w artykułach: *O funkcji przedrostka przy-* w czasownikowych formacjach typu „przykroić” i „przysiwieć” („Zeszyty Naukowe UL” 1978, Nauki Humanistyczno-Społeczne, seria I, z. 38); *Funkcje czasownikowego przedrostka przy-* w porównaniu z funkcjami przyimka „przy” w języku polskim („Acta Universitatis Lodziensis” 1989, Folia linguistica 21); Zmiany łączliwości składniowej czasowników z prefiksem przy- w języku polskim („Acta Universitatis Lodziensis” 1989, Folia linguistica 21); *O prefiksalnych quasi-derywatach czasownikowych* („Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 1995, t. XL); *Funkcje znaczeniowe prefiksu wz- i przyimka wz w staropolszczyźnie* („Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 1995, t. XLI); *O staropolskich czasownikowych dubletach prefiksalnych i ich współczesnych odpowiednikach w polszczyźnie ogólnej* („Acta Universitatis Lodziensis” 1999, Folia linguistica 39).

Drugi obszar badawczy to pragmatyka językowa, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z komizmem, co znalazło swe potwierdzenie m.in. w tekstach: *Zwroty adresatywne w wybranych tekstach Wiecha* („Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 2000, t. XLV); *Dowcip językowy w tekstach Juliana Tuwima* („Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 2001, t. XLVI); *Dowcip językowy w „Szpilkach” z 1936 r.* (w: *Odcienie humoru*, red. A. Kwiatkowska, S. Dżereń-Głowacka, 2008).

Najnowszy, choć obecny w życiu prof. Witkowskiej-Gutkowskiej od dawna, nurt badań wiązał się z pograniczem językowym polsko-czeskim. Badaczka przygotowywała monografię poświęconą temu zagadnieniu. Niestety, nie zdążyła jej ukończyć. Pozostało jedynie kilka artykułów dotyczących tej problematyki, m.in.: *O tekstach prasowych autorstwa osób dwujęzycznych* („Acta Universitatis Lodziensis” 2008, Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 17); *O tekstach prasowych osób dwujęzycznych. Słownictwo i frazematyka* („Acta Universitatis Lodziensis” 2011, Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 18); *Bohemizmy w zaolziańskim „Głosie Ludu”* („Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 2011, t. 57); *Wpływ języka czeskiego na polszczyznę standardową Polaków mieszkających na Zaolziu* (w: *Individualna in kolektivna dvojezičnost*, red. P. Stankovska, M. Wtorkowska, J. Pallay, 2012). Problematyki tej dotyczy także ostatni opublikowany artykuł prof. Witkowskiej-Gutkowskiej, zatytułowany *Wpływ języka czeskiego na polszczyznę publikacji w zaolziańskim „Głosie Ludu”*, który znajduje się w niniejszym tomie.

Wszyscy, którzy znali prof. Marię Witkowską-Gutkowską, zapamiętają Ją jako osobę sumienną, konkretną i lojalną. Choć była typem samotnika, nigdy nie pozostawiała innych bez pomocy. Uwielbiała zwierzęta, zwłaszcza koty, które zawsze gościły w Jej domu. W swoim zbyt krótkim życiu stawiała na uczciwość i poszanowanie ludzkiej godności.

Podczas ceremonii pogrzebowej wielokrotnie padały słowa z wiersza księdza Jana Twardowskiego: „Spieszmy się kochać ludzi, tak szybko odchodzą...”. Profesor Maria Witkowska-Gutkowska odeszła nagle, odeszła tak szybko... Pozostanie jednak na zawsze w pamięci swoich koleżanek i kolegów, studentów, wychowanków i uczniów.